

Asia: OPH-3855-2024 /esiopetus

Lausuntopyyntö esiopetuksen opetussuunnitelman perusteista

Lukuja 1-3 koskevat huomiot

Palautetta ja konkreettisia muutosehdotuksia perusteluonnoksen LUKUUN 1. Opetussuunnitelman perusteet ja paikallinen opetussuunnitelma

Luonnoksessa todetaan, että huoltajien ja lasten kannalta mielekkäisiin osallistumis- ja vaikuttamistapoihin kiinnitetään erityistä huomiota. Kaikkien käytettävien osallistamis- ja vaikuttamistapojen tulee olla esteettömiä ja saavutettavia vammaisten lasten sekä myös vammaisten / tukea tarvitsevien huoltajien näkökulmasta. Lisäksi vaikuttamiseen tulee järjestää tarvittaessa vamman vuoksi tarpeellista apua ja tukea. Tämä näkökulma on perusteltua kirjoittaa luvun 1 kyseiseen kohtaan.

Palautetta ja konkreettisia muutosehdotuksia perusteluonnoksen LUKUUN 2. Esiopetuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet

Tukiliitto pitää myönteisenä toteamusta, jonka mukaan esiopetusta kehitetään ja järjestetään inklusion periaatteiden mukaisesti. Inklusion käsitettä on kuitenkin tarpeen tarkastella ehdotettua täsmällisemmin. Kun inklusion käsite pohjautuu vahvasti YK:n vammaisyleissopimukseen, inklusioperiaatteen sisältöä tulisi kuvata viitaten nimenomaisesti vammaisopimukseen ja sen tausta-aineistoon: ks. YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien yleiskommentti nro. 4 oikeudesta inklusiiviseen koulutukseen:

https://bin.yhdistysavain.fi/1586428/qcqaQ0MLPA2lL8ffqKXV0_gpz1/CRPD-komitean%20yleiskommentti%204.pdf.

Inklusioperiaatteen määritelmään tulisi kirjata auki muun muassa se luonnostekstin määritelmästä puuttuva lähtökohta, että inklusiivisuus tarkoittaa kaikkien oppijoiden yksilöllisten tarpeiden tunnustamista. YK:n vammaiskomitean mukaan inklusiivisuuteen kuuluvassa yksilöllisessä lähestymistavassa "kaikkien henkilöiden kyky oppia tunnustetaan ja kaikille oppijoille, myös vammaisille oppijoille, asetetaan korkeat odotukset." Komitean mukaan "[i]nklusiiviseen koulutukseen kuuluvat joustavat opetussuunnitelmat sekä eri vahvuuksiin, vaatimuksiin ja oppimistyyliin mukautetut opetus- ja oppimistavat, ja komitea toteaa, että "[l]ähestymistapa edellyttää tuen antamista, kohtuullisten mukautusten tekemistä ja varhaista puuttumista, jotta

oppijat voivat hyödyntää koko potentiaaliaan.” (CRPD/C/CG/4, kohta 12 c.) Näistä komitean toteamuksista saisi hyvää pohjaa inklusioperiaatteen määritelmän täydentämiseen.

Tukiliitto esittää seuraavaan kohtaan täydennystä (versaalilla): “Niillä lapsilla, joilla on päätös varhennetusta oppivelvollisuudesta, on myös oikeus saada esiopetusta SEKÄ YKSILÖLLISEN TARPEENSA MUKAISTA TUKEA oppivelvollisuutta edeltävänä vuonna (kts. luku 5).”

Tukiliitto katsoo, että oppimiskäsitystä ja osaamista koskeissa alaluvuissa voisi vielä ehdotettua vahvemmin korostaa lasten yksilöllisiä tarpeita ja ominaisuuksia, erilaisia oppimistyyliä, vahvuuksia sekä kykyjä.

Palautetta ja konkreettisia muutosehdotuksia perusteluonnoksen LUKUUN 3. Esiopetuksen toimintakulttuuri

Tukiliitto katsoo, että inklusion käsitettä kuvataan alkuosaa konkreettisemmin luvussa 3 alaotsikon ”Kaikille yhteinen esiopetus” alla, ja pitää tätä kohtaa onnistuneena.

Tukiliitto esittää seuraavaa täydennystä alaotsikon ”Lapsi osallisena ja oman elämänsä toimijana” alle: ”Henkilöstön tehtävä on varmistaa, että kaikki lapset saavat ilmaista näkemyksiään ja mielipiteitään SEKÄ SAAVAT VAMMAISUUTENSA / TOIMINTARAJOITTEENSA SEKÄ IKÄNSÄ MUKAISTA APUA TÄMÄN OIKEUDEN TOTEUTTAMISEKSI (YK:n vammaissopimus 7.3 artikla) ja että lasten ideoita ja aloitteita otetaan huomioon toiminnassa.”

Esteettömyden ja saavutettavuuden varmistaminen on valtion ihmisoikeusvelvoite, minkä vuoksi ei ole riittävää, että nämä seikat mainitaan asioina, joihin tulee ”kiinnittää huomiota”. Siksi Tukiliitto esittää seuraavia muutoksia ja täydennyksiä alaotsikon Oppimisympäristöt esiopetuksessa alle: ”Oppimisympäristöjen tulee olla turvallisia ja terveellisiä SEKÄ ESTEETTÖMIÄ JA SAAVUTETTAVIA. Ne tarjoavat myös mahdollisuuksia leikkiä ja työskennellä rauhassa ja kiireettömässä ilmapiirissä. Oppimisympäristöissä kiinnitetään huomiota ergonomiaan, ekologisuuteen, esteettisyyteen, ESTEETTÖMYYDEN JA SAAVUTETTAVUUDEN KÄYTÄNNÖN TOTEUTTAMISEEN ja sekä tilojen valaistukseen, sisäilman laatuun, siisteyteen ja viihtyisyyteen.

”Tavoitteena on, että oppimisympäristöt muodostavat MAHDOLLISTAVAT lapsille kokonaisvaltaisen oppimaiseman YKSILÖLLISET TUEN TARPEET JA TOIMINTARAJOITTEET HUOMIOIDEN ja kannustavat aktiiviseen, yhteisölliseen ja itsenäiseen oppimiseen.”

Alaotsikon ”Yhteistyö siirtymävaiheissa” tulisi mainita, että lapsen tuentarpeen arviointi ja tukitoimia koskevat päätökset tulee tehdä tarpeen mukaan ennakkollisesti ja kaikissa tapauksissa viipymättä, jotta tuki on tosiasiallisesti lapsen saatavilla silloin, kun hän aloittaa esiopetuksessa. Mikäli tuki ei

järjesty oikea-aikaisesti, lapsen muutkin opetusta koskevat oikeudet, ml. oikeus osallisuuteen ja sosiaaliin suhteisiin omassa vertaisryhmässä, vaarantuvat.

Lukua 5 koskevat huomiot

Luku 5.1 Lapsen oikeus oppimisen ja esiopetukseen osallistumisen tukeen

Tukiliitto katsoo, että niin opetussuunnitelman perusteissa kuin uudistettavana olevassa lainsäädännössä valittu lähtökohta, jossa ryhmäkohtaisten tukitoimien ensisijaisuus painottuu äärimmäisen vahvasti, ei ole tarkoituksenmukainen tai lapsen edun mukainen malli tuen järjestämiseen ja toteuttamiseen.

Sekä lainsäädännössä että esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa tulisi esitettyä joustavammin mahdollistaa lapsen siirtyminen suoraan lapsikohtaisten tukitoimien piiriin, jos tämä on lapsen yksilöllisten tarpeiden ja edun mukaista, sekä kuvata näitä tilanteita nykyistä monipuolisemmin.

Tuen tulee olla lapsen saatavilla oikea-aikaisesti. Jos lapsille heidän yksilöllisistä tuentarpeistaan ja tilanteestaan huolimatta vahvan pääsääntöisesti kokeillaan ensin ryhmäkohtaista tukea, tuen oikea-aikaisuus ei toteudu niiden lasten kohdalla, jotka vammansa vuoksi tarvitsevat nimenomaan lapsikohtaista tukea.

Luonnoksessa esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiksi todetaan, että ”[m]ikäli lapsella on ollut varhaiskasvatuksessa apuvälineitä, hän on saanut tulkintapalveluita tai erityisopettajan opetusta säännöllisesti tai kokoaikaisesti ryhmäkooltaan pienemmässä ryhmässä, lapsen esiopetuksessa järjestettävien lapsikohtaisten tukitoimien tarve voidaan arvioida ja tuen toteuttaminen suunnitella lapsen siirtyessä esiopetukseen ilman ryhmäkohtaisten tukimuotojen antamista.” Kyseiseen listaukseen tulisi lisätä mainita siitä, että lapsi on tarvinnut avustajaa.

Tukiliitto katsoo, että perusteissa tulee tässä yhteydessä huomioida myös ne lapset, jotka eivät ole olleet varhaiskasvatuksen piirissä ennen esiopetusta ja jotka kuitenkin tarvitsevat heti esiopetukseen siirtyessään lapsikohtaisia tukitoimia.

Lapsikohtaisten tukitoimien tarpeen arviointi, näiden tukitoimien toteutuksen suunnittelu ja tarpeelliset päätökset lapsikohtaisesta tuesta tulee tehdä jo ennen esiopetuksessa aloittamista myös silloin, kun esimerkiksi lääkärinlausuntojen perusteella on selvää, että lapsi tarvitsee lapsikohtaisia tukitoimia, vaikka hän ei olisi aikaisemmin ollut varhaiskasvatuksen ja siihen kuuluvien tukitoimien piirissä.

Luku 5.2 Oppimisen edellytyksiä tukevat opetusjärjestelyt ja ryhmäkohtaiset tukimuodot

Tukiliitto esittää seuraavaa täydennystä alaotsikon Oppimisen edellytyksiä tukevat opetusjärjestelyt alle: ”Rakenteellisilla järjestelyillä mahdollistetaan tarvittaessa pedagogisten järjestelyiden toteuttaminen ryhmässä. Rakenteellisiin järjestelyihin kuuluu tilojen esteettömyyttä JA SAAVUTETTAVUUTTA edistävien järjestelyjen toteuttaminen lapsiryhmän tarpeiden mukaisesti.

Esteettömyyden yhteydessä tulisi kautta linjan huomioida myös saavutettavuus ja määritellä, mitä näillä tarkoitetaan. Taustaa määrittelyyn voi hakea YK:n vammaiskomitean yleiskommentista nro 2: https://bin.yhdistysavain.fi/1586428/oi1GsCcSqlEkj9FDPkN0UnVmU/CRPD%20komitean%20yleiskommentti%202_FIN%20esteetto%CC%88myys%20ja%20saavutettavu.pdf.

Luku 5.3 Lapsikohtaiset tukitoimet ja niiden järjestäminen

Myös alaluvussa 5.3.1 tulee huomioida tilanteet, joissa lapsikohtaisia tukitoimia tarvitseva lapsi aloittaa esiopetuksen, vaikka ei aikaisemmin ole ollut varhaiskasvatuksen ja siihen sisältyvien tukitoimien piirissä. Ks. lausunnon kohta 3: ”Lapsikohtaisten tukitoimien tarpeen arviointi, näiden tukitoimien toteutuksen suunnittelu ja tarpeelliset päätökset lapsikohtaisesta tuesta tulee tehdä jo ennen esiopetuksessa aloittamista myös silloin, kun esimerkiksi lääkärinlausuntojen perusteella on selvää, että lapsi tarvitsee lapsikohtaisia tukitoimia, vaikka hän ei olisi aikaisemmin ollut varhaiskasvatuksen ja siihen kuuluvien tukitoimien piirissä.”

Luku 5.4 Oppimisen ja esiopetukseen osallistumisen tukeen liittyvä yhteistyö

Alaotsikon 5.4.2 Moniammatillinen ja monialainen yhteistyö alla olisi tarpeen tarkastella sitä, miten toimitaan, jos kunnan ja hyvinvointialueen välillä on erimielisyyttä siitä, minkä tahon vastuulle tietty tukitoimi kuuluu. Eduskunnan oikeusasiamies on todennut ratkaisussaan EOAK/6456/2022, että ”[k]aupungin sisäinen, sen eri toimi- tai tehtäväalojen välinen erimielisyys kustannusten jaosta ei saa koskaan johtaa siihen, että asiakas jää vaille niitä palveluja, joihin hänellä on ehdoton oikeus. Kaupungin sisäiset epäselvyydet ja mahdolliset yhteistyövaikeudet eri toimialojen välillä eivät saa johtaa vammaisen tai muun erityistä tukea tarvitsevan lapsen palvelujen järjestämisessä oikeudenmenetyksiin tai asian käsittelyn viivästyksiin.” (s. 11) Ratkaisu on ajalta ennen hyvinvointialueuudistusta ja koskee kaupungin eri toimialojen välistä epäselvyyttä, mutta ratkaisussa todettua voi soveltaa myös tilanteeseen, jossa järjestämisvastuun epäselvyys on hyvinvointialueen sisäinen tai kunnan ja hyvinvointialueen välinen. Lapsen oikeus oppimisen ja esiopetukseen osallistumisen tukeen ei saa estyä siksi, että viranomaisilla on eriäviä näkemyksiä siitä, mikä taho vastaa mistäkin tukitoimesta.

Luku 5.5 Esiopetuksen poikkeava järjestäminen lapsen tuen tarpeesta tai terveydentilasta johtuvasta syystä

Alaotsikon ”Varhennetun oppivelvollisuuden päätöksen saaneen lapsen siirtyminen esiopetuksesta perusopetukseen” alla todetaan, että [k]un lapsella on varhennetun oppivelvollisuuden päätös ja tuen tarve jatkuu perusopetuksessa, lapsen opetus järjestetään siten, että oppilaalla on oikeus perusopetuksessa aloittaessaan oppilaskohtaisiin tukitoimiin ja tarvittaessa perusopetuksen oppimäärästä tai opetussuunnitelman tavoitteista poikkeamiseen.”

Tämän tulisi olla mahdollista myös muissa tapauksissa, esimerkiksi silloin, jos on syytä odottaa, että vaikka lapsi on pärjännyt ryhmäkohtaisella tuella esiopetuksessa, siirtymävaiheessa esiopetuksesta

perusopetukseen lapsi on lapsikohtaisen tuen tarpeessa. Tuen tarpeet voivat ainakin hetkellisesti lisääntyä esimerkiksi fyysisen opetusympäristön, lapsiryhmän ja lapsen kanssa työskentelevien aikuisten vaihtumisen seurauksena. Muutostilanteet voivat olla hankalia esimerkiksi kehitysvammaisille taikka autismi- ja neurokirjon lapsille.

Tukijärjestelmän on oltava joustava siten, että lapsikohtaiset tukitoimet ovat niitä tarvitsevien lasten saatavilla oikea-aikaisesti perusopetuksen alkaessa, jotta lapsen oikeudet perusopetukseen tai esimerkiksi osallisuuteen eivät vaarannu. Mikäli oppilaskohtainen tuki osoittautuu tarpeettomaksi, tukea voidaan keventää, mutta puuttuvan tuen vaikutukset eivät välttämättä ole poistettavissa ja voivat vaikuttaa esimerkiksi eri tavoin vammaisen oppilaan koulupolkuun hyvin kauaskantoisesti.

Luku 5.6 Paikallisesti päätettävät asiat

-

Muut huomiot

Muita huomioita esiopetuksen opetussuunnitelman perusteluonnoksesta

-

Lausunnon tiivistelmä

Tiivistelmä lausunnon keskeisestä sisällöstä

- Esiopetukseen vaikuttaessa kaikkien käytettävien osallistamis- ja vaikuttamistapojen tulee olla esteettömiä ja saavutettavia vammaisten lasten sekä myös vammaisten / tukea tarvitsevien huoltajien näkökulmasta.
- Inklusion käsitettä on tarpeen tarkastella ehdotettua täsmällisemmin. Kun inklusion käsite pohjautuu vahvasti YK:n vammaisyleissopimukseen, inklusioperiaatteen sisältöä tulisi kuvata viitaten nimenomaisesti vammaisopimukseen ja sen tausta-aineistoon
- Perusteissa on huomioitava nykyistä kattavammin myös saavutettavuus sekä määriteltävä niin esteettömyyden kuin saavutettavuudenkin käsitteet YK:n vammaisopimuksen pohjalta.
- Lähtökohta, jossa ryhmäkohtaisten tukitoimien ensisijaisuus painottuu äärimmäisen vahvasti, ei ole tarkoituksenmukainen tai lapsen edun mukainen malli tuen järjestämiseen ja toteuttamiseen. Sekä lainsäädännössä että esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa tulisi esitettyä joustavammin mahdollistaa lapsen siirtyminen suoraan lapsikohtaisten tukitoimien piiriin, jos tämä on lapsen yksilöllisten tarpeiden ja edun mukaista, sekä kuvata näitä tilanteita nykyistä monipuolisemmin.
- Siirtymävaiheiden sujuvuuden ja tuen oikea-aikaisuuden varmistaminen kaikissa tilanteissa on vammaisten lasten kannalta välttämätöntä. Lapsikohtaisten tukitoimien oikea-aikainen toteutuminen on varmistettava huolimatta lähtökohdasta, jonka mukaan ryhmäkohtainen tuki on pääsääntöisesti ensisijaista.
- Lapsikohtaisten tukitoimien tarpeen arviointi, näiden tukitoimien toteutuksen suunnittelu ja tarpeelliset päätökset lapsikohtaisesta tuesta tulee tehdä ennen esiopetuksessa aloittamista myös silloin, kun esimerkiksi lääkärinlausuntojen perusteella on selvää, että lapsi tarvitsee lapsikohtaisia

tukitoimia, vaikka hän ei olisi aikaisemmin ollut varhaiskasvatuksen ja siihen kuuluvien tukitoimien piirissä.

- Perusteissa on tarpeen tarkastella sitä, miten toimitaan, jos kunnan ja hyvinvointialueen välillä on erimielisyyttä siitä, minkä tahon vastuulle tietty tukitoimi kuuluu. Lapsen oikeus oppimisen ja esiopetukseen osallistumisen tukeen ei saa estyä siksi, että viranomaisilla on eriäviä näkemyksiä siitä, mikä taho vastaa mistäkin tukitoimesta.

Kokko Saara
Kehitysvammaisten Tukiliitto ry